

JAN VAN DER LEER

.....of.....

THE BEAUTY AND THE BEAST.

=====

Eind achttiende eeuw woonde in Zwijndrecht ene Jan van der Leer. Telg uit een niet zo'n goed bekend staand gezin. Een arm gezin, dat grotendeels werd onderhouden door de gemeenschap. Zal waarschijnlijk wel de diakonie geweest zijn, of de "bedeling", zoals ze dat toen noemde. Jan van der Leer was een mooie jongen met een voorliefde voor mooie kleren. Maar daar had ie het geld niet voor. Hij schijnt goed en hard te hebben kunnen werken, onder meer op het kapitalistische tuindersbedrijf van de familie Van Dalen aldaar. Later zei men van hem: "Het was een goeie knecht.... en dat had ie moeten blijven!"

De Van Dalen's waren zeer welvarend en bezaten een enorme tuinderij. In die tijd, de tijd van Jan dus, overleed vader Van Dalen, aan zijn kinderschare en vrouw een groot kapitaal nalatend, dat eerlijk gedeeld werd. Eén van die kinderen was Petronella van Dalen. Dus ook kapitaalkrchtig vanwege het kinds-deel. Op haar sloeg opa Jan (die daar ten werkte) het oog. Petronella werd verliefd op mooie Jan, overigens geheel tegen de zin van de rest van de familie. Het was immers de tijd van het stands-verschil! Jan had niets en was "gewoon" arbeider, kwam vervolgens uit een twijfelachtige familie. Petronella was rijk en van "goede kom-af" zoals dat toen heette. Of Jan daar wel raad op wist, of dat het echt een "ongelukje" was weet ik niet, maar in ieder geval raakte Petronella na verliefd op Jan ook zwanger van Jan. Er moest dus wel getrouw worden en dat kwam Jan goed uit. Want met het huwelijk kwam Jan van der Leer in het bezit van een beeldschone vrouw en een boerentiet met geld. Zo veel, dat Jan (die inmiddels de tuinderij van van Dalen was afgeschopt en werkte op een rijst-molen) metéén besloot om voorlopig op te houden met werken. Geld genoeg.... En Jan kon nu die mooie kleren kopen waar die al tijd tijd al dol op was en hij dééd het ook. Enfin: hij leefde er goed van en werken deed hij niet.

Na Petronella's vader, stierf ook haar moeder. En wéér kwam er een kindsdeel in de portemonnee van

Jan, die met de erfgenamen om de tafel zat tot groot ongenoegen van de overige voltallige familie. Je ziet het voor je: de Van Dalen's, met hard werken een fortuin bijeen vergaard samen met Jan, die het uitgaf. Samen aan één tafel! Jan en Petronella werden vervolgens direkt na de begrafenis in de ban gedaan. Geen enkel familielid bekommerde zich nog over de gevallen Petronella. Jan wilden ze al helemaal niet zien.

In die tijd werd ome Maart geboren. Toendertijd zeer zeker als "de vrucht der zonde" gezien. Jan leefde er goed van. Het vele geld stelde hem in staat een tuinderij te kopen. Maar hij had de pech (of onvoldoende kennis) niet de goede grond te bezitten. Geen nood: Jan verkocht zijn tuinderij (met dik verlies) en kocht gewoon een andere. Het heeft hem -toegegeven- niet echt méé gezeten. Hij verbouwde juist die produkten, die of niets waard bleken te zijn of hij kreeg te kampen met ziektes in zijn planten. Ook werd eens een hele stal varkens van Jan en Petronella opgeruimd, wegens de varkenspest. Hoe het met die tuinderij is afgelopen weet ik niet. Wel, dat Jan in die periode ook een boekje heeft geschreven. (Heb ik het dan van hem?) Het laatste exemplaar heb ik zelf nog van hem gekregen, maar wist de geschiedenis nog niet. Ik dacht nog: "Goh, wat knap... in zo'n tijd zelf een boekje uitgeven. Nu weet ik waarom: geld genoeg!

Jan hield niet alles voor zichzelf. Hij was een graag geziene gast als het op lenen aan kwam. Jan had genoeg, zijn familie was arm: dus leen je. Van dat leen-geld is weinig of niets terug gekomen. Het verhaal gaat, dat Petronella Jan sommeerde om eens wat geld terug te vragen aan zijn familie (die voor dat geld ook een stuk grond gekocht had). Jan kwam met de boodschap terug: "Als je er nog wat van wilt hebben, kun je zelf de bonen gaan plukken en veilen". Petronella 's ochtends vier uur d'r bed uit om bonen te plukken van het land dat met haar geld gekocht was. De familie Van der Leer kwam niet zo vroeg het bed uit...

Jan ging rustig door met z'n verkwistend leven. Petronella was voortdurend zwanger en dus zocht (en vond) Jan zijn vertier elders. Wat restte was een hok vol kinders en uitendelijk een doodzieke vrouw. Petronella kreeg kanker en stierf toen Maart 22 jaar was. Bekend is, dat Petronella op haar

sterfbed vroeg of Jan eens één avondje thuis wilde blijven...hij deed het niet. Een open vraag is waar Jan met zoveel geld en nog meer sex-apeal elke avond heen ging. Volgens moeder Stijntje naar de "vreemde vrouwen"... Wij zouden gewoon de hoeren zeggen...! Vast staat, dat Jan geen enkele avond thuis was, ook niet toen zijn lieftallige eega ziek was. Zelfs de (dure) huisraad wist Jan te gelde te maken en verdween als sneeuw voor de zon. Jan "lustte" hem ook....

De dag voor het sterven van Petronella zijn haar broers en zusters voor het eerst na (22?) jaar op bezoek geweest en hebben afscheid voor het leven genomen. Moeder Stijntje schijnt ontroostbaar geweest te zijn toen ze haar moeder op 15-jarige leeftijd verloor. Ze is niet mee geweest naar haar begrafenis omdat ze volkomen overstuur was. Waarschijnlijk is dat simpel feit de aanleiding geweest dat ze samen met vader Cees in 1944 haar moeder opnieuw hebben (laten) begraven, nu in een eigen familiegraf, waar ze inmiddels beiden ook liggen.

Toen begon de elliende in huize Van der Leer pas goed op gang te komen. Jan had nog steeds sex-apeal, maar geen vrouw en geen geld meer. Zo goed als alle huisraad verdween in die tijd, op een enkel stuk na. De linnenkast bijvoorbeeld, die voor oud-vuil op zolder stond. (Nu, opgeknapt en schoongemaakt weer in ere hersteld... vandaar dat ik er nogal trots op ben).

Al snel, te snel volgens sommigen, werd Jan verliefd: binnen een paar weken na het overlijden van Petronella. Tante Cor was eens de was aan het doen toen Jan haar kwam vertellen dat ze spoedig hulp zou krijgen: hij ging weer trouwen. Na het uitspreken van de woorden: "Vader, je bent toch niet gek geworden....", kon tante Cor na een stevig pak rammel d'r schamele boeltje pakken en het huis direkt verlaten. Dat kon Jan goed: slaan. Maart schijnt woorden van gelijke strekking gesproken te hebben na het vernemen van het grote nieuws en volgde dezelfde weg als z'n zuster. De vrij-partij liep echter (gelukkig) niet uit op een huwelijk. De dame in kwestie had zeven kinderen en bleek achteraf een zuster te zijn van wijlen opa Trouw (uit Beijerland-Stougjesdijk). Maar goed dat het feest niet door ging, want anders had ik nooit met

Ank mogen trouwen! (Men had daar trouwens toch bezwaar tegen, omdat Ank d'r andere familie (De Zeeuwen) de familie De Waard van nabij kende en die stonden ook al niet als erge lieve jongens te boek).

Geen huwelijk dus met "tante Bedje met d'r krullemus" zoals ma ze noemde, maar al snel kwam er een nieuwe ster aan het firmament: Marie Baars met haar moeder, maar zonder kinderen. Of het al voor dit huwelijk was (want dat werd het weten wel) of er na weet ik niet, maar op een gegeven moment waren Maart, Bets, Cor en Henk de deur uit (al dan niet geslagen) en waren alleen Jan, Leen(tje) en Stijntje nog thuis. De jongste, Leentje dus, was geregeld ooggetuige van de veriele krachten van zijn vader, omdat hij altijd mee moest als Jan op vrijerspad ging. Is het gek, dat Leen de latere jaren niets of weinig van z'n vader moest hebben? Navrant detail: juist het enig overgebleven (fraai) meubelstuk van Marie Baars' moeder: het kabinet, staat bij Leen.... Zou ie er nog weleens aan terug denken?

Direkt na het huwelijk van Jan en Marie (haar moeder kwam gewoon mee, evenals haar meubels die erg welkom waren omdat Jan alles verpatst had) werd Stijntje het huis uitgestuurd met de mededeling dat ze (Jan en Marie) een dienstje voor haar hadden gevonden. Het bekende verhaal van dat dubbeltje en de tram volgde; ze kon ver(t)rekken, met achter haar aan de bode van de begrafenisverzekering, de heer Van Oord (ons welbekend) voor een bijdrage van acht hele centen. Overigens was die polis slechts vijftig gulden waard na haar overlijden.

Om een voorbeeld te geven hoe Jan van der Leer was: de uit het huis geschopte kinderen mochten geen contact hebben met de nog thuis wonenden. Wie dat wel deed kon op z'n lazer krijgen en ik zei het al: dat kon ie goed! Enfin: diverse dominee's zijn er aan te pas gekomen (o.a. Steunenberg) om te trachten van het zootje ongeregeld weer één familie te maken. Jan moest voor de kerkeraad verschijnen, waar de kinderen ook bij waren. Het schijnt toen iets verbeterd te zijn, maar echt goed is het nooit gekomen. Het was voor iedereen een opluchting (!) toen Jaap geboren werd en Marie Baars de titel OMA kreeg toebedeeld... hoefden ze geen moeder te zeggen... Vanaf Jaap's geboorte is

het dus oma geweest, nooit moeder. Heel begrijpelijk dus als je de voorgeschiedenis kent. Marie echter bleek ronduit een etter te zijn, maar geheel verslingerd aan Jan. Jan voor en Jan na, want kennelijk bleef Jan sex-appeal houden, tot op hoge leeftijd...

Eigenlijk onbegrijpelijk vind ik, dat Jan voor de kleinkinderen een normale opa was, Dat was ie toch. ook al deed ie weleens vreemd? Degene die wij gekend hebben was in feite een getemde tiran, een uitgebluste kroegenloper, een rokkenjager in ruste. Nog een wonder dat hij het zolang heeft uitgehouden op aarde?

Was hij slecht? Vul zelf het antwoord maar in. Maar, als je zo de van der Leeren-kant van moeder Stijntje bekijkt, in de wetenschap dat bovenstaande waarschijnlijk slechts het topje van de ijsberg is, is het geen wonder dat ze vaak een moeilijk mens was. Van huis-uit heeft ze in ieder geval weinig liefde meegekregen en kon dat dus ook niet geven. De vermenging met De Waard deed daar verder geen goed aan...

Harry de Waard